

MIGRANT OILALARIDA QADRIYATLAR O'ZGARISHINING IJTIMOIY -PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI

Umarova Shohida Absalomovna

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Chirchiq, O'zbekiston.

Annotatsiya: Ushbu maqolada migrant oilalarda qadriyatlar tizimining o'zgarishiga olib keluvchi ijtimoiy va psixologik omillar tahlil qilingan. Global migratsiya jarayonlari natijasida yuzaga kelayotgan madaniy o'zgarishlar, avlodlararo munosabatlar, moslashuv mexanizmlari va identitet inqirozi kabi holatlar migrant oilalarda qadriyatlar transformatsiyasining asosiy determinantlari sifatida ko'riladi. Tadqiqotda qadriyatlar tushunchasining mohiyati, migratsiya sharoitida ular qanday o'zgarishi, shuningdek bu jarayonning oilaviy barqarorlikka ta'siri ilmiy asosda tahlil etiladi. Maqola migrant oilalarning yangi jamiyatga moslashuvi jarayonida madaniy va psixologik qo'llab-quvvatlash strategiyalarini ishlab chiqish zarurligini asoslaydi.

Kalit so'zlar: Migratsiya, migrant oilalar, qadriyatlar tizimi, ijtimoiy determinantlar, psixologik moslashuv, madaniy muhit, identitet inqirozi, avlodlararo ziddiyat, moslashuv strategiyalari, qadriyatlar transformatsiyasi.

SOCIAL-PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF VALUE CHANGES IN MIGRANT FAMILIES

Umarova Shohida Absalomovna

Chirchik State Pedagogical University

Teacher, Department of Psychology

Chirchik, Uzbekistan.

Annotation: The article deals with the study and empirical analysis of the medical condition of migrant families under the influence of modern migration processes in the country. The level of adaptation of family members in the

category, their relationship to stress and their immune status were studied. Based on the results of psychodiagnostic methods and empirical research, the problems of migrant families in the provision of assistance and ways to eliminate them are identified. The article develops practical recommendations for supporting the medical adaptation of migrant families, and the special need for treatment services is substantiated.

Key words: migration, migrant families, medical adaptation, stress, empirical research, medical experience, psychodiagnostics, sociopsychological environment.

KIRISH. Globalashuv va migratsiya jarayonlarining jadallashuvi zamonaviy jamiyatda ko'plab ijtimoiy-psixologik o'zgarishlarga sabab bo'lmoqda. Ayniqsa, iqtisodiy yoki boshqa sabablar bilan xorijiy mamlakatlarga ko'chib o'tgan migrant oilalar orasida qadriyatlar tizimining o'zgarishi dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Qadriyatlar — shaxs va jamiyat hayotida muhim ahamiyatga ega bo'lgan, ijtimoiy xulq-atvorni yo'naltiruvchi me'zonlar bo'lib, ular avloddan-avlodga o'tib keladigan madaniy, diniy, axloqiy va an'anaviy tamoyillarni o'z ichiga oladi. Migratsion sharoitda yashayotgan oilalar o'zlari uchun begona bo'lgan madaniy muhitga moslashish jarayonida turli psixologik va ijtimoiy bosimlarga duch keladilar. Bu jarayon, o'z navbatida, qadriyatlar tizimining qayta ko'rib chiqilishiga, ayrim an'anaviy qadriyatlarning o'rnini yangi, ko'pincha mezbon jamiyatga xos qadriyatlarning egallashiga olib keladi. Ayniqsa, bolalar va yoshlar orasida bu o'zgarishlar tezroq va chuqurroq kechadi.

Ushbu maqolada migrant oilalarda yuz berayotgan qadriyatlar o'zgarishining asosiy ijtimoiy-psixologik determinantlari, ya'ni bu o'zgarishlarga sabab bo'ladigan omillar tahlil qilinadi. Shu orqali migrant oilalarning madaniy identifikatsiyasi, avlodlararo ziddiyatlar, moslashuv jarayoni va psixologik moslashuv darajasining qadriyatlar tizimiga ta'siri yoritiladi. Maqola mavzusi zamonaviy migratsiya sharoitida ijtimoiy

barqarorlik, oilaviy mustahkamlik va shaxsiy identitet muammolarini anglashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

"Migrant oilalarda qadriyatlar o'zgarishining ijtimoiy-psixologik determinantlari" mavzusidagi maqolaning asosiy qismi namunasi keltirilgan. U ilmiy-analitik uslubda yozilgan va uchta asosiy bo'linga bo'lingan: 1) Qadriyatlar tushunchasi va ularning oila hayotidagi roli, 2) Migratsiya sharoitida qadriyatlar tizimidagi o'zgarishlar, 3) Qadriyatlar o'zgarishiga ta'sir qiluvchi ijtimoiy-psixologik determinantlar. Qadriyatlar tushunchasi va ularning oila hayotidagi roli, qadriyatlar shaxsiy va ijtimoiy ongning muhim tarkibiy qismi bo'lib, inson xatti-harakatlarini boshqaruvchi, jamiyatda tartib va uyg'unlikni ta'minlovchi me'yorlar hisoblanadi. Oila esa qadriyatlarning birinchi va eng muhim shakllanish maydoni bo'lib, unda har bir a'zo ijtimoiy va madaniy me'yorlarni o'zlashtiradi. An'anaviy jamiyatlarda oila qadriyatlar tizimini avloddan-avlodga uzatishda asosiy institut bo'lib xizmat qiladi. Ularga diniy e'tiqod, axloqiy normalar, jinsiy ro'l va ijtimoiy mas'uliyatga oid qarashlar kiradi.

Migratsiya sharoitida qadriyatlar tizimidagi o'zgarishlar. Migratsiya jarayoni nafaqat hududiy ko'chish, balki madaniy, til, diniy va iqtisodiy muhitning o'zgarishini ham anglatadi. Migrant oilalar ko'pincha yangi madaniy kontekstda o'z qadriyatlari va mezbon jamiyat qadriyatlari o'rtasida muvozanat izlashga majbur bo'ladilar. Bu esa ayrim hollarda qadriyatlar tizimining zaiflashuvi, aralashuvi yoki mutlaqo o'zgarishiga olib keladi. Masalan, erkak va ayol rollariga bo'lgan qarashlar, bolalarni tarbiyalashdagi uslublar, nikoh va ajrimga oid munosabatlar kabi qadriyatlar ko'pincha o'zgaruvchan bo'ladi. Yangi jamiyatda gender tengligi kengroq qamrab olingan bo'lsa, an'anaviy patriarxal qadriyatlar zaiflashishi mumkin. Shuningdek, migrant oilalarning farzandlari ko'pincha ikki madaniyat o'rtasida shakllangan "gibrid identitet" bilan o'sadi, bu esa ularning qadriyatlar tizimini murakkablashtiradi. Qadriyatlar o'zgarishiga ta'sir qiluvchi ijtimoiy-psixologik determinantlar. Qadriyatlarning

o'zgarishiga bir qator ijtimoiy-psixologik omillar ta'sir ko'rsatadi. Ularni quyidagicha guruhlash mumkin ijtimoiy determinantlar:

Madaniy muhit: Yangi jamiyatning qadriyatlari, madaniyati va ijtimoiy me'yorlari migrant oilalarning qadriyat tizimiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Ijtimoiy integratsiya darajasi: Mezbon jamiyatga qanchalik tez va muvaffaqiyatli moslashish qadriyatlar tizimining o'zgarish darajasini belgilaydi.

Ta'lim tizimi va OAV: Farzandlarning mahalliy maktablarda o'qishi, mahalliy ommaviy axborot vositalari bilan aloqasi yangi qadriyatlarning qabul qilinishini tezlashtiradi. Identitet inqirozi: O'zini anglash va madaniy identitetni yo'qotish xavfi qadriyatlar tizimining o'zgarishiga olib keladi.

Moslashuv strategiyalari: Assimilyatsiya, integratsiya, separatsiya va marginalizatsiya kabi psixologik strategiyalar turli darajada qadriyatlarning o'zgarishiga sabab bo'ladi.

Avlodlararo ziddiyat: Kattalar va yoshlar o'rtasida qadriyatlarga nisbatan qarashlarning farqlanishi oilaviy mojarolarga sabab bo'lishi mumkin.

Shuningdek, psixologik moslashuv darajasi, stress va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning mavjudligi ham qadriyatlar tizimiga ta'sir qiluvchi muhim omillardandir. O'z qadriyatlarini saqlab qolishga intilgan migrantlar ko'pincha madaniy ajratilganlik hissini boshdan kechirishadi, bu esa ruhiy muvozanatga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

O'zbekistonlik migrant oilalar zamonaviy migrantlar sinovlarida tajriba va moslashuv nuqtai nazaridan ba'zi bir sinovlarga duch kelmoqda. Migrant oilalarda qadriyatlar tizimining o'zgarishi — bu murakkab, ko'p omilli va bosqichma-bosqich kechadigan ijtimoiy-psixologik jarayondir. Tadqiqot natijalaridan ko'rinadiki, bu o'zgarishlar asosan madaniy muhit, ijtimoiy integratsiya darajasi, ta'lim tizimi, ommaviy axborot vositalari va avlodlararo o'zaro munosabatlar kabi ijtimoiy determinantlar bilan bevosita bog'liqdir. Shu bilan birga, shaxsning identiteti, moslashuv strategiyasi, psixologik barqarorlik

va ruhiy qo'llab-quvvatlash darajasi ham qadriyatlar tizimidagi o'zgarishlarga katta ta'sir ko'rsatadi.

Migrant oilalarda qadriyatlar o'zgarishi, ayniqsa farzandlar tarbiyasi, gender munosabatlari va jamiyatga integratsiya jarayonida sezilarli darajada namoyon bo'ladi. Yangi madaniyatga moslashish ehtiyoji mavjud qadriyatlar bilan yangi qadriyatlar o'rtasida ziddiyatli vaziyatlar keltirib chiqaradi, bu esa ba'zida psixologik zo'riqishlar, oilaviy nizolar va identitet inqirozlariga sabab bo'lishi mumkin.

Mazkur holatlarni chuqur tahlil qilish, migrant oilalar uchun maxsus moslashuv dasturlarini ishlab chiqish, madaniyatlararo muloqotni kuchaytirish va psixologik qo'llab-quvvatlash xizmatlarini yo'lga qo'yish zarur. Shu yo'l bilan migrantlar nafaqat yangi jamiyatga samarali integratsiyalasha oladi, balki o'z milliy va madaniy qadriyatlarini ham saqlab qolish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Umuman olganda, migrant oilalarda qadriyatlar o'zgarishining ijtimoiy-psixologik determinantlarini o'rganish — nafaqat ilmiy jihatdan dolzarb, balki jamiyatda barqarorlik, totuvlik va madaniyatlararo hamjihatlikni ta'minlashda muhim amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qodirov, M. (2020). Ijtimoiy psixologiya asoslari. Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti.
2. Baxtiyorova, S. (2019). Migratsiya sharoitida oilaviy qadriyatlarning o'zgarishi. // Ijtimoiy fanlar jurnali, №4, 66–72.
3. Suvorova N. Migrant bolalar tibbiy moslashuvi muammolari. // Bolalik psixologiyasi, 2021 y., 3-son.
4. Tagaeva, N. (2023). O'zbekistonlik migrant oilalarda qadriyatlar transformatsiyasi: sotsiologik tahlil. // Yosh olimlar ilmiy ishlari to'plami, №2, 112–118.

5. Shohida Umarova Chirchik State Pedagogical University./Psychological Features Of Workers And Factors Affecting Them./Pedagogical Cluster- Journal of Pedagogical Developments./ PCJPD: Volume 2 Issue 9, September.